

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 897196/3

בבית הדין הרבני האזורי חיפה

לפני כבוד הדיינים:

הרב דניאל אדרי – אב"ד, הרב בן ציון הכהן רבין, הרב אלעד עליו

התובע: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד זיו גרובר)

נגד

הנתבעת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד משה יצחק אוסדיטשר)

הנדון: סמכות בית הדין לדון במחלוקת על שינוי שם משפחתו של הקטין בעקבות הגירושי

פסק דין

א. לפנינו בקשת ב"כ היועץ המשפטי לממשלה המבקש כי נעיינ מחדש בהחלטת קביעת הסמכות שנתנו בהחלטתנו ביום ו' בחשון תשע"ז (7.11.2016) ובפסק הדין מיום ח' בתמוז תשע"ז (2.7.2017), ונשנה אותה, בכך שנקבע כי בית הדין אינו מוסמך לדון בשינוי שם משפחתו של הקטין.

ב. ב"כ היועמ"ש מעלה בבקשתו כמה טענות וראיות לכאורה לעמדתו, לפיה בית הדין משולל סמכות לדון בשינוי שם משפחתו של הקטין. לדבריו, מאחר שלפי סעיף 1(6)(ב) לחוק בית המשפט לענייני משפחה, תשנ"ה-1995, תובענה לפי חוק השמות, תשט"ו-1956 הינה תובענה ב"ענייני משפחה" ולפי סעיף 3(א) לחוק בית המשפט לענייני משפחה, "ענייני משפחה לפי חוק זה יידונו בבית המשפט לענייני משפחה", הרי שבית המשפט המוסמך לפי חוק זה הינו רק בית המשפט לענייני משפחה ולא בית הדין הרבני. ולדבריו, מאחר שלפי סעיף 13(ד) לחוק השמות "הוריו של קטין רשאים, באישור בית המשפט, לשנות את שם משפחתו", יוצא אם כן כי לשם שינוי שם משפחתו של קטין, מעבר להסכמת ההורים, נדרש גם אישורו של בית המשפט. וכאמור, אישור כזה, לדבריו, יכול להינתן רק על ידי בית המשפט לענייני משפחה ולא על ידי בית הדין הרבני. כמו כן טוען ב"כ היועמ"ש, כי בתקנה 344 לתקנות סדר הדין האזרחי, תשמ"ד-1984, נקבע כי "בבקשה לשינוי שמו של קטין [...] לפי סעיפים 13 או 14 לחוק השמות, תשט"ז-1955, יהיה המשיב היועץ המשפטי לממשלה".

ג. לעמדת ב"כ היועמ"ש יש להבחין בין שינוי שם קטין לשאר העניינים הנכרכים לתביעת הגירושי הנוגעים לענייניו של הקטין, וזאת משום ששינוי שמו של קטין אינו נמנה עם ענייני האפוטרופסות 'הרגילים' אלא מוחרג להוראת חוק ספציפית לפי חוק השמות. על כן, לטענת ב"כ היועמ"ש, "מהותו של עניין שינוי שם של קטין וקיומה של הוראה ייחודית ונפרדת, דרושה בחינת הבקשה במנותק מהליך הגירושי" (ההדגשות במקור), מובילה לכך שלדעתו לא ניתן לכרוך את עניין שינוי שם משפחתו של הקטין בהליך הגירושי. לדבריו "משמעות הכריכה היא תפישת הנושא הנכרך כנושא נלווה לגירושי" וכי "אישור בית המשפט הנדרש בחוק השמות נועד לבחון את טובת הילד, בנפרד מהסכסוך הקיים בין הוריו" (ההדגשות במקור). ומכאן רוצה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"כ היועמ"ש להגיע למסקנה כי נושא שינוי שם המשפחה של הקטין כאשר הדבר נובע מגירושי ההורים לא יוכל להיכרך בבית הדין.

ד. בהחלטותינו הקודמות, מיום 7.11.2016 ו- 2.7.2017, ציטט בית הדין דברים שנכתבו בבג"ץ 8533/13 פלונית נ' בית הדין הרבני הגדול (2014) (הידוע כפסק דין 'ברית המילה'), לפיו כאשר סוגיות "קשורות במהותן, באופן ישיר ואמיץ, בהליכי הגירושין והכרעה בהם מתחייבת מעצם שינוי הנסיבות הנובע מהגירושין", ועל כן בקשה לשינוי שם משפחתו של הקטין עקב הגירושין הינו לדברינו מהעניינים היכולים להיכרך בגירושין ומצויים בסמכות בית הדין. משיב על מובאה זו ב"כ היועמ"ש, כי לעמדתו "לא ניתן ללמוד מבג"ץ ברית המילה לעניין שינוי שם משפחתו של קטין", וזאת, משום שלטענתו "האמירה בבג"ץ ברית המילה ביחס לאפשרות הכריכה היא 'אמרת אגב' שנאמרה בהשוואה לענייני חינוך". עוד מנסה ב"כ היועמ"ש להבחין העניין הנדון בבג"ץ ברית המילה לענייננו, וטוען כי "ביהמ"ש העליון התייחס לסוגיה הנדונה בפניו כנושא של אפוטרופסות הניתן להסכמת הצדדים, ואשר ככל שאין בו הסכמה במסגרת הסכסוך – בית המשפט, או בית הדין – יוכל להתערב", ואילו "שינוי שם משפחה לקטין, לעומת זאת [...] אין די בהסכמת ההורים כשלעצמה כדי לבצע את שינוי השם".

ה. להלן נתייחס אל טענות ב"כ היועמ"ש ונחזור על דברינו מהחלטותינו הקודמות. סעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), תשי"ג-1953, קובע כי אם "הוגשה לבית דין רבני תביעת גירושין בין יהודים, אם על ידי האישה ואם על ידי האיש, יהא לבית דין רבני שיפוט ייחודי בכל ענין הכרוך בתביעת הגירושין, לרבות מזונות לאשה ולילדי הזוג". מהו 'כל ענין הכרוך בתביעת הגירושין'? עסק בכך בית המשפט העליון בהרכב מורחב במסגרת מבג"ץ 8533/13 דלעיל, אשר העמיד וחייד את הקריטריונים להגדרת 'העניינים הכרוכים בתביעת הגירושין', וזאת כדי לקבוע האם שאלת 'ברית המילה' של הקטין הינה מהעניינים הנכרכים. וכך קבעה נשיאת בית המשפט העליון בדימוס השופטת מ' נאור בפסק דינה (פסקה 29, ההדגשות אינן במקור):

בכך נבדלת סוגית ברית המילה מסוגיות אחרות, אשר נפסק כי הן בנות-כריכה בתביעת הגירושין, כדוגמת המשמורת הפיזית, קביעת נטל הוצאות המחייבה של ילדי בני-הזוג המתגרשים זה מזה וחלוקת הרכוש המשותף של בני-הזוג. סוגיות אלה קשורות במהותן, באופן ישיר ואמיץ, בהליכי הגירושין והכרעה בהם מתחייבת מעצם שינוי הנסיבות הנובע מהגירושין. כך, עם הפקעת הנישואין נדרש להחליט בעניין המשמורת הפיזית, שכן לאחר הגירושין הילדים אינם יכולים לשהות בו-זמנית עם שני הוריהם. הפקעת הנישואין מצריכה גם קביעה בעניין מזונות הילדים, שכן כבר אין בנמצא קופה משותפת. באופן דומה, עם פירוק הקשר הזוגי יש להכריע בזכויות ברכוש, שהיה עד אותה עת משותף לבני-הזוג מכוח דיני הנישואין.

ו. עוד קודם לכן (בפסקה 27) מחדדת ומבהירה הנשיאה נאור את האינדיקציה לבחינת העניין שאותו ניתן לכרוך לתביעת הגירושין, וכותבת כי "ההכרעה אם עניין מסוים ניתן לכריכה תלויה במהותו של העניין הנכרך ובזיקתו להליכי הגירושין. עניין מסוים יהיה ניתן לכריכה אם קיימת זיקה ישירה וברורה בינו לבין נישואי בני הזוג והליכי הפקעתם". על פי ההגדרה שמציב בית המשפט, "סוגיות אלה [=של העניינים הנכרכים] קשורות במהותן, באופן ישיר ואמיץ, בהליכי הגירושין והכרעה בהם מתחייבת מעצם שינוי הנסיבות הנובע מהגירושין". לפי הגדרה זו הרי שבמקרה שלפנינו התשובה היא בהכרח בחיוב. כפי שתארנו בפסק הדין מיום 2.7.2017, עניין בחירת שם המשפחה הנוכחי של הקטין כ'א' נבע מנישואיהם של הצדדים הורי הקטין, ועל

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אחת כמה וכמה שהמחלוקת דהיום בנוגע לשינוי שם משפחתו לשם 'ב', התעוררה וקמה באופן ישיר וכפועל יוצא מגירושי הצדדים. הרי שישנה זיקה ישירה וברורה בין שינוי שם משפחתו של הקטין לבין נישואי בני הזוג ההורים והליכי הפקעתם, וכי המחלוקת בין ההורים בנדון 'קשורה במהותה, באופן ישיר ואמיץ, בהליכי הגירושין' והכרעה בשאלה באיזה שם משפחה יישא הבן, כאשר אף אחד מהוריו אינו אווז כיום בשם משפחתו 'א' – מתחייבת מעצם שינוי הנסיבות הנובע מהגירושין'.

ז. ביחס לטענת ב"כ היועמ"ש כי הגדרה זו של נשיאת בית המשפט בדימוס הייתה 'אמרת אגב', עובדתית אינה נכונה ויש לדחותה. דיי בעיון קל בפסק הדין כדי להבחין כי השאלה שאליה נדרש ההרכב המורחב של בית המשפט העליון הייתה לא רק העניין הנקודתי המצטמצם לשאלת הכריכה של 'ברית המילה' גרידא, אלא כדי להכריע בשאלה זו בית המשפט נדרש לתת את ההבחנה העקרונית שבין הדברים היכולים להיכלל כ'ענין הכרוך בתביעת הגירושין' לבין מחלוקות בין בני הזוג שאינם נחשבים כעניין הכרוך בגירושין. על כן בית המשפט במסגרת גופה של ההכרעה נדרש להיכנס לדיון הרחב בבסיס שאלה זו מונחת עליו, והכתיר את הדיון בפסק דינו בנושא זה בכותרת כללית (בתחילת פסקה 27) 'היקף העניינים בני-הכריכה בתביעת הגירושין'.

ח. לכן, מאחר שעניין שם משפחתו של הקטין, אשר המחלוקת בעניינו והצורך להכריע בו נוצר עקב גירושי ההורים ובעטיים, הרי שעל פי הוראת סעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין) "יהא לבית דין רבני שיפוט יחודי", ומשמעות הדבר היא, שלעניין זה מעמדו של בית הדין הרבני יהיה כשל 'בית משפט' לכל דבר ועניין. על כן, במענה לשאלה היכן הוסמך בית הדין להוות כ'בית המשפט' לעניין חוק השמות, תש"ו-1956, התשובה היא כי ההסמכה לכך – כאשר הדבר נכרך כדין לתביעת הגירושין – מצויה בסעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים. ראה לדבר בסעיף 3 אכן מקנה לבית הדין הרבני מעמד של 'בית משפט' בכל העניינים הנכרכים כדין לתביעת הגירושין, ניתן להביא מנושאי הרכוש הנכרכים לתביעת הגירושין ומסמיכים את בית הדין הרבני להורות בענייני המקרקעין ובעלות הצדדים עליהם. זאת על אף שבחוק המקרקעין, תשכ"ט-1969 אשר אין כל סעיף ספציפי הקובע כי: 'כאשר העניין מצוי בסמכותו של בית הדין הרבני, יראה בית הדין הרבני לעניין חוק זה כבית המשפט', למרות כל זאת, ישנם אין ספור פסקי דין של בתי הדין הרבניים ושל בתי המשפט, כולל גם של בית המשפט העליון, המכירים בסמכותו של בית הדין להורות לרשם המקרקעין על פי חוק המקרקעין ומכוחו, כמי שמעמדו כ'בית משפט' לאותו עניין. וכידוע, ישנם פסקי דין רבים של בית המשפט העליון העוסקים בעתירות בעניין החלטות של בית הדין הרבני בנוגע לחוק המקרקעין, ומעולם לא עלתה הטענה על ידי הצדדים, ואף לא העלה אותה בית המשפט העליון, כי 'בית המשפט' המוזכר בחוק המקרקעין אינו בית הדין הרבני, היות ופשוט הדבר שבית הדין הרבני מוסמך לכך לפי חוק שיפוט בתי הדין הרבניים.

ט. יותר מכך, 'הלכת השיתוף' שעלתה בפסיקות בית המשפט עוד טרם לחקיקת חוק יחסי ממון הכירה בסמכותו של בית הדין הרבני לעסוק בחלוקת דירת הצדדים ובפירוקם לפי חוק המקרקעין, וזאת ללא כל עוררין, אף שכאמור אין בחוק המקרקעין הוראה ספציפית המסמיכה את בית הדין הרבני להיות כבית המשפט לעניין חוק זה. יותר מאוחר, כאשר נחקק חוק יחסי ממון בין בני זוג, תשל"ג-1973, נקבע במפורש בסעיף 17 לחוק כי "אין בו כדי לגרוע מהוראות סעיף 101 לחוק המקרקעין, תשכ"ט-1969", העוסקת בזכות קדימה בין בני זוג בחלוקת משק חקלאי. גם סעיף 40 בחוק המקרקעין שתוקן בשנת 1995 העוסק בעניין במכירת דירות מגורים של בני זוג במסגרת פירוק השיתוף בה, ואשר תוקן בעקבות כך גם בסעיף 6 בחוק יחסי ממון,

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מתייחס כמובן מאליו לכך שבסמכותם של בתי הדין הרבניים בדונם בחלוקת נכסי בני הזוג להורות בעניין מכירת דירת הצדדים ופירוק השיתוף בה: "ראה בית המשפט או בית הדין כי לצורך ביצוע איזון המשאבים יש למכור דירה המשמשת למגורי בני הזוג [...]". ושוב כאמור, כל זאת ללא קביעה ספציפית בחוק המקרקעין כי בית הדין כאשר הוא מוסמך לדון בחלוקת דירת הצדדים נחשב כבית משפט לעניין חוק זה. והיכן היא הסמכתו של בית הדין הרבני לעניין? ברור כי הסמכה זו מצויה בקביעה בסעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין) אשר לפיה "יהא לבית דין רבני שיפוט יחודי בכל ענין הכרוך בתביעת הגירושין".

י. על כן, כפי שלגבי חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, תשכ"ב-1962, לעניין פעולות שבהן אין ההורים מוסמכים לייצג את הקטין ללא אישור בית המשפט, לפי סעיף 20 לחוק, שבזמן בו בית הדין הרבני יהיה מוסמך על-פי דין לדון בעניין, יוכל בית הדין הרבני לשמש מכוח כך גם כבית המשפט המאשר פעולות אלו (בהתאם לסעיף 79 לחוק). הרי שכך יהיה גם ביחס לחוק השמות, תשט"ז-1956, ובית הדין הרבני יוכל כאשר הוא מוסמך לדון בעניין, להיות 'בית המשפט' המאשר את שינוי שם משפחתו של הקטין לפי סעיף 13(ד) לחוק.

יא. ביחס לטענת ב"כ היועמ"ש כי הדיון בשינוי שמו של קטין דרושה בחינת טובת הילד במנותק ובנפרד מהליך הגירושין ומהסכסוך הקיים בין הוריו, הרי שטענה זו תמוהה בעינינו. שהלא, מבחינת הדאגה לשלומם וטובתו של הילד במה שונה ונכבדה החלטה זו מכל החלטה אחרת חשובה ועקרונית בשאלת מקום מגורי הילדים, ומי יהיה ההורה המשמורן שלהם, היכן יהיה מקום לימודם ומה יהיה חינוכם? הלא גם בהם מצויים אנו כי "טובת הילד והאינטרסים שלו יקבלו מקום נכבד יותר במחלוקת בין ההורים: טובת הילד לא תישקל רק כשיקול לצורך הכרעה בין זכויותיהם המתחרות של ההורים, אלא זכויות הילד יישקלו כזכויות של מעין צד מלא לסכסוך!" ("ע"א 2266/93 פלוני, קטין אח' נ' פלוני, פ"ד מט(1) 221). בכמה וכמה מפסקי דינו קבע בית הדין הרבני כי טובתם של הילדים נבחנת בנפרד משיקולי ההורים בסכסוך הגירושין שהם מנהלים, וכי "טובת הילדים תיבחן באמת מידה אובייקטיבית, עד כמה שניתן, בהתאם לנתונים והממצאים הספציפיים של הילדים" (בית הדין הרבני הגדול בירושלים תיק 812347/8 (2016)). על כן, כפי שהמחוקק סמך את ידו על בית הדין הרבני, כפי שגם סמך על בית המשפט לענייני משפחה, שידע להבחין ולהבדיל בין ענייני הגירושין של ההורים הנדונים לפניו לבין שאלת טובת הילד, כך גם ידע בית הדין לעשות זאת כפי שידע גם בית המשפט לעשות זאת, בדונו בטובת הקטין בשאלת שינוי שם משפחתו.

יב. בבקשתו והצגת עמדתו אל בית הדין, פונה ב"כ היועמ"ש וטוען טענה עקרונית ורוחבית ביחס לנדון, אשר לדעתנו אינה מן העניין וחורגת מגבול תפקידו, ומעמידה בצל אחר ובעייתי את שאר טיעונו. לדבריו של ב"כ היועמ"ש, עיסוקו של בית הדין בהכרעת המחלוקת בין ההורים בשאלת שם משפחתו של הקטין אשר התעוררה עקב גירושיהם, הינה 'הרחבת סמכויות בתי הדין הרבניים', כלשונו, וכי לדבריו "יש בה כדי להרחיב את 'מירוץ הסמכויות' הקיים היום, דבר שאינו רצוי כלל וכלל". וכאן יתמה הקורא! – מה לב"כ היועמ"ש ולפרקליט מטעם המדינה בהעלאת 'שיקולי מדיניות' של הרחבת או צמצום 'מירוץ הסמכויות' ובהתאם לכך גם הגבלתם וצמצומם של סמכויותיו של בית הדין הרבני? ! מוטב ונכון יותר שהפרקליט הנכבד יניח את העיסוק בתחום זה למחוקק הישראלי לענות בו, בהתאם לתפיסות עולמם ודעותיהם של נציגי הצבור המחוקקים, וקל וחומר במקום שהראינו בצורה ברורה כי מהותית אין בעיסוקו של בית הדין הרבני בנדון כל 'הרחבת סמכות' מעבר לסמכות המקורית שהוקנתה לבית הדין לפי סעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

יג. ואגב כך נעיר, כי מרוץ הסמכויות אשר אף אנו איננו מעוניינים בו, כיום למעשה כמעט ואינו קיים. בתי הדין הרבניים בפסיקותיהם, כאשר הדבר נדרש, אינם נרתעים מלהעביר את הסמכות אל בית המשפט לענייני משפחה, ובתי המשפט לענייני משפחה גם הם כשהדבר נדרש מעבירים את הסמכות אל בתי הדין הרבניים. כל המצוי בדני המשפט לענייני משפחה בעשור האחרון ויד ורגל לו בפסקי הדין הן מבתי הדין הרבניים והן מבתי המשפט לענייני משפחה, יכול להיווכח ביחסי האמון והדדיות שביניהם מתוך עקרון כבוד הערכאות השורר ביניהם. בנוסף, לאחר כניסתו של חוק להסדר התדיינויות בסכסוכי משפחה (הוראת שעה), תשע"ה-2014, הרי שגם בין בני הזוג מרוץ הסמכויות שהיה בעבר ירד פלאות והפך את 'המרוץ' לפנייה אל יחידות הסיוע ואנשי המקצוע והסעד המסייעים ביד הצדדים לשם יישוב הסכסוך ביניהם בדרכי שלום, קודם שיגיעו לסכסוך משפטי באולמות בתי המשפט ובתי הדין.

יד. נסיים בהזכרת תכליתו של סעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), המאפשר למי מבני הזוג המתגרשים לכרוך את כל שאר ענייני הגירושין הדורשים הכרעה לשם 'פירוק החבילה' ביניהם. בית המשפט העליון כתב בפסקי דינו עוד מלפני כשישים שנה, על הצורך והתועלת הרבה שבדיון מאוחד בכלל העניינים הכרוכים בסכסוך גירושין באותה ערכאה העוסקת בתביעת הגירושין "לשם חיסול יעיל של יחסי בני הזוג המתגרשים זה מזה" (ע"א 8/59 גולדמן נ' גולדמן, פ"ד י"ג 1085), ואלו דבריו בביד"מ 1/60 וינר נ' בארי, פ"ד טו 1457 :

התוצאה המעשית מכל אלה היא, כי כל העניינים שביניהם (בין בני הזוג המתגרשים) מוכרחים להסדר **בחדא מחתא**, ממש ברגע אחד. ואת המטרה הזאת אפשר להשיג אך ורק בדרך זו (של כריכה) [...]. לכן, ובהתחשב עם הנסיבות שנתנסו בהם בני-זוג מרובים [...] קבע המחוקק הישראלי, כי בית-הדין יוכלו להסדיר בבת-אחת את כל ענייניהם.

לדברי בית המשפט, "כוונתו של המחוקק בחקיקת סעיף 3 לחוק בתי דין רבניים (נישואין וגירושין) [...] הייתה להקנות לבית הדין הרבני סמכות לדון בכל הבעיות הקשורות בגירושין כדי לאפשר לפתור בבת-אחת את כל הבעיות הקשורות בגירושין או שבני-הזוג עשויים לתלות בפתרון את מתן או קבלת הגט" (ע"א 666/70 א' שלום ואח' נ' י' שלום, פ"ד כה (2) 701). כך הייתה גם כוונתו של המחוקק וכך גם נכון וראוי שיהיה מבחינת בעלי הדין, שכלל ענייני בני הזוג הכרוכים והנובעים מהליך הגירושין שביניהם יוכלו להיכרך באותה ערכאה שופטת, בבית הדין, כולל ענייני המשמורת, הסדרי השהות, המזונות והחינוך של הילדים, ובכללם במקרי הצורך גם קביעת שם משפחתו, וזאת אך כאשר המחלוקת בנדון מתעוררת עקב הליך הגירושין בין ההורים.

טו. לאור כל האמור אנו חוזרים על קביעתנו מיום ו' בחשון תשע"ז (7.11.2016) ומיום ח' בתמוז תשע"ז (2.7.2017), וקובעים במסגרת המקרה שלפנינו בסמכותו של בית הדין הרבני במחלוקת בין ההורים שנכרכה בבית הדין עקב הגירושין שביניהם בשאלת שינוי שם משפחתו של הקטין.

טז. משכך, בית הדין קובע כי בנסיבות הנוכחיות יש לאפשר לאב לשנות את שם משפחתו של הקטין לשם משפחתו.

יז. ניתן לפרסם החלטה זו לאחר השמטת הפרטים המזהים, כולל שם המשפחה הקודם והחדש של הקטין והוריו.

ניתן ביום כ"ג באייר התשע"ט (28/05/2019).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הרב דניאל אדרי – אב"ד, הרב בן ציון הכהן רבין, הרב אלעד עלי

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה